

Eski Türk Edebiyatı - 4. Ünite Notları

ESKİ TÜRK EDEB. ARUZLA İLGİLİ TEMEL KURALLAR ÜNİTE -4

ARUZ=Hecelerin uzunluk (kapalılık) ve kısalıklarına (açıklıklarına) bağlı olan şiir ölçüsüdür. Divan şiirinde kullanılmıştır. Bu şiirin, ses ve ahenk yani müzik bakımından güçlü olmasını sağlamıştır.

Arap şiirinde aruz veznini sistemleştiren basralı imam el-halil b. ahmet el-ferahidir.

1- Aruz ölçüsünde heceler açık (kısa), kapalı (uzun) ve medli hece olmak üzere üçe ayrılır.

1. Açık Heceler:

- Bir kısa ünlüden oluşan heceler (a-dam, A-li...)
- Sonu kısa ünlü ile biten heceler (A-li, ma-sa...) (açık . kapalı _ gösterilir)

2. Kapalı Heceler:

- Bir uzun ünlüden oluşan (â-lim, î-lân...)
- Sonu ünsüzle biten heceler (at, tut-kal, ki-tap...)
- Sonu uzun ünlüyle biten heceler (kâ-fir, mâ-lik, ik-ti-fâ, il-mî...)

3. Bunların yanısıra, bazı heceler “med’li” olarak değerlendirilir ve birbuçuk (- .) hece değerinde kabul görür. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Sonu çift ünsüzle biten dört sesli heceler (kırk, kürk, hayr, hükme,...)
 - İçinde uzun ünlü de bulunan ve sonu ünsüzle biten üç veya dört sesli heceler. (Âb, hâk, pâk, şîr...)
- (Bu tür hecelerden sonu “n” ile bitenler birbuçuk hece değil, tek hece ve kapalı okunurlar. Örnek: im-kân, ir-fân...) (Ayrıca, bazı şairler “var”, “yok”, “çok”, “az” gibi Türkçe sözcükleri de birbuçuk hece değerinde okumuşlardır.

Aruz Vezninde Dikkat Edilecek Başka Bazı Kurallar

1. Ulama

Bağlama, bağlayış demektir. Sonu ünsüzle biten bir sözcüğü, kendisinden sonra gelen ve ünlüyle başlayan sözcüğün ünlüsüne bağlamaktır. Ulama yapılan yere () işareti konur.

Örnek:

Bülbüller öter güller açar.....

Bir gonce gül olsan.....

2. İmale

Çekme demektir. Kapalı heceye ihtiyaç duyulan yerlerde açık heceyi biraz uzatarak okumaktır. Daha çok Türkçe sözcüklerdeki kısa heceli eklerde ve Farsça tamlamalardaki “tamlama -i”lerinde yapılır. Parantez içinde bulunan bir küçük çizgi ile imale yapıldığı belli edilir.

Örnek:

Kamu bîmârına cânân devâ-yı derd eder ihsân

Niçin kılmaz bana dermân beni bîmâr sanmaz mı

3. Zihaf

Kısma demektir. Ölçü gereği, Arapça ve Farsça sözcüklerdeki uzun heceyi (uzun ünlülerden oluşan veya uzun ünlüyle biten heceyi) kısa (açık) okumaktır.

4. “Fe i lâ tün (. . -) parçası ile Fâ i lâ tün (- . -) parçası birbirlerinin yerini alabilirler. Bunları birbirine uydurmak için ulama, imale, zihaf gibi işlemler yapmaya gerek yoktur.

5. Aynı şekilde, dize sonlarına gelen fe i lün (. . -) ile fa’lün (- -) parçaları da birbirlerinin yerine kullanılabilir.

6. Aruz vezninde, bütün dizelerin son hecesi, gerçekte açık da olsa, kapalı olarak değer görür.

4.Tahfif (kasr)

hafifletme yukunu azaltma anlamında,aruz vezninde uzun unluların kısa olarak şah yerine şeh,gah yerine geh gibi)

5.Teşdid

şeddesiz bir harfi ölçü gereği şeddeli olarak kullanmaktır per'in yerine perr gibi.

6.(tef'ile) [divan edebiyatı](#)ndaki, gunumuzde dalga gecmenin populer olduğu [failatun failatun failatun failun](#)'larin her bir yapı tasi.

Aruz [Vezninin](#) Parçaları (Tef'ileler, Cüzler)

Aruz ölçüsünde açık [ve](#) kapalı heceler birtakım temel birlikler halinde bir araya gelirler. Bu birliklerden önemlileri şöyledir.

1. fe'ülün (. - -)
2. Fe'ilün (. . -)
3. Fâ'ilün (- . -)
4. Fa'lün (- -)
5. Fâilâtün (- . - -)
6. Feilâtün (. . - -)
7. Fâilâtü (- . .)
8. Feilâtü (. . .)
9. Mef'ülü (- - .)
10. Mef'ülün (- - -)
11. Mefâilün (. . . -)
12. Mefâilün (. - - -)
13. Müste'filün (- - . -)
14. Müste'filâtün (- - . - -)

.....

Bu temel parçalar, çeşitli şekillerde bir araya gelerek daha büyük kalıpları ([vezinleri](#), ölçüleri) meydana getirirler. Bunlardan, bizim [siirimizde](#) en çok kullanılanları şöyle sıralanabilir:

1. me fâ' î lün / me fâ' î lün / me fâ' î lün/ me fâ' î lün

Nedir bu gizli gizli âhlar çâk-i girîbanlar

Acebbir şûha sen de âşık-ı nâlân mısın kâfir

2. me fâ i lün / fe i lâ tün / me fâ i lün / fe i lün (Fa' lün)

Sular sarardı yüzün perde perde solmakta

Kızıl havâları seyret ki akşam olmakta

3. fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün

Âkıbet gönlüm esîr ettin o gîsûlarla sen

Her ne câdûsun ki âteş bağladın mûlarla sen

4. fe i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lün

Yaraşır kim seni ser-defter-i hûban yazalar

Nâme-i hüsnün için bir yeni unvan yazalar

5. mef' û lü/ fâ i lâ tû/ me fâ î lü/ fâ i lün

Derdin nedir gönül sana bir hâlet olmasın

Sad el-hazer ki sevdiğin ol âfet olmasın

6. fe û lün / fe û lün / fe û lün / fe û l

Küçük muttarit muhteriz darbeler

Kafeslerde camlarda pür ihtizaz...

7. mef' û lü/ me fâ î lü/ me fâ î lü/ fe û lün

Meddâh olalı çeşm-i gazâlânına Bâki

Öğrendi gazel tarzını rûm'un şu'arâsı

Rubai, aruz ölçüsüyle yazılır. Birimi 4'lüktür. 4 dizelik (mısralık) bir [Divan Edebiyatı nazım biçimidir](#).

Rubailerde birinci, ikinci, dördüncü dizeler [uyaklı](#), üçüncü dize ise serbesttir. İki [beyitlik](#) kıtalar

biçiminde yazılmış rubailer de vardır. Her dizesi birbiriyle uyaklı rubailere "rubai-i musarra" ya da

"terane" adı [verilir](#). Rubainin, [aruzun](#) hezec bahrinden 24 kalıbı bulunur. Bunlardan; **mef'ûlü** birimiyle

başlayan 12 kalıba "ahreb", **mef'ûlün** birimiyle başlayan öbür 12 kalıba da "ahrem" denir. Kalıpların sonu "fâül" ya da "fa" birimiyle biter.

Rubainin her dizesi ayrı bir ölçüde olabildiği gibi, dört dizesi de aynı ölçüde olabilir. [Türk](#) divan [siirinde](#) daha çok **ahreb** kalıbına rastlanır. Rubailer genellikle mahlassız [siirlerdir](#). [Ve](#) divan şairlerinin

divanlarının sonunda rubaiyyat başlığı altında sıralanırlar. Bu türün tartışmasız en büyük şairi [Ömer Hayyam](#)'dır.

[Türk edebiyatında Mevlana](#)'nın [Farsça](#) yazdığı felsefi rubailer bu türün hızla yayılmasına neden oldu. [Kara Fazlî](#), [Fuzûlî](#) [16. yüzyılda](#) bu türün en usta örneklerini [verdiler](#). [Divan edebiyatı](#)'nda 17. yüzyıl rubainin altın çağı oldu. [Azmizade Haleti](#), yazdığı bin kadar rubai ile "en büyük Osmanlı rubai şairi" olarak tanındı. Cumhuriyet döneminin en büyük rubai ustası ise [Yahya Kemal Beyatlı](#)'dır. [Arif Nihat Asya](#) ise rubailerini "Rubaiyyat-ı Arif" adlı eserinde yer almıştır

NOT=ARKADAŞLAR YARDIMCI KİTAPLARDAN [VE](#) AÖF DEN KARIŞIK ÖNEMLİ YERLERİ YAZDIM.

Rubainin Özellikleri:

1. Kafiye düzeni aaxa ya da aaaa biçimindedir.
2. Rubailerde aşk, şarap, dünyanın türlü nimetlerinden yararlanma, hayatın anlamı [ve](#) hayat felsefesi, [tasavvuf ve](#) ölüm gibi konular işlenir.
3. Rubai diğer nazım şekillerinden farklı olarak özel bir ölçüyle yazılır. 24 kalıbı vardır.
4. Rubaide ilk iki dize fikrin hazırlayıcısıdır. Asıl söylenmek istenen düşünce 3. veya 4. dizede ortaya çıkar.
5. Genelde [mahlassız şiirlerdir](#).
6. Rubai Edebiyatımıza [İran Edebiyatından](#) geçmiştir.
7. Rubai'nin en büyük şairi İranlı [Ömer Hayyam](#)(XII yy)'dır. [Türk edebiyatının](#) en usta şairleri Kara Fazlî, [Azmizade Haleti](#), [Nâbi](#) ve son dönemde de [Yahya Kemal](#)'dir.

Ahvâl-i cihânı her zaman söyleşelim

Amma gam-ı aşkımız nihân söyleşelim

Ey vâkıf-ı râz-ı aşk olan ârif-i cân

Ney gibi seninle bî-zebân söyleşelim

[Azmizade Haleti](#)

++++ençok kullanılan ahreb ve ahrem kalıplarının ölçüleri++++

Ahreb Kalıpları

mef'ûlü mefâ'ilün mefâ'ilü fe'ül (sık kullanılır)

mef'ûlü mefâ'ilün mefâ'ilün fâ' (sık kullanılır)

mef'ûlü mefâ'ilün mefâ'ilün fa'

mef'ûlü mefâ'ilün mef'ûlü fa'ül

mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ül (sık kullanılır)

mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ül

mef'ûlü mefâ'ilü mefa'ilü fail

mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilün fâ (sık kullanılır)

mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilün fa'

mef'ûlü mefâ'ilün mef'ûlü fâül (az kullanılır)

Ahrem Kalıpları

mef'ûlün fâ'ilün mefâ'ilün fâ' (az kullanılır)

mef'ûlün fâ'ilün mefâ'ilün fa'

mef'ûlün fâ'ilün mefâ'ilü fâül (az kullanılır)

mef'ûlün fâ'ilün mefâ'ilü fa'ül

mef'ûlün mef'ûlün mef'ûlün fâ'

mef'ûlün mef'ûlün mef'ûlün fa'

mef'ûlün mef'ûlün mef'ûlü fa'ül

mef'ûlün mef'ûlün mef'ûlü fa'il

mef'ûlün mef'ûlü mefâ'ilün fâ'

mef'ûlün mef'ûlü mefâ'ilün fa'

mef'ûlün mef'ûlü mefâ'ilü fa'ül

mef'ûlün mef'ûlü mefâ'ilü fa'il

malesef bu kalıpları öğrenmemiz lazım kolay gelsin :) umarım yararlı olur

